

M VAN
**MUSEUM
LEUVEN**

PERSDOSSIER
MACHT
& **SCHOOONHEID**
DE ARENBERGS

M – Museum Leuven

26.10.2018 – 20.01.2019

INLEIDING

Kastelen, jachtpartijen, weelderige feesten met veel pracht en praal. Het zijn wijdverspreide associaties met de adellijke stand. Maar de adel is meer dan dat, zeker als we het hebben over de familie Arenberg. Door de eeuwen heen combineerde het adellijke geslacht een economische, politieke en militaire machtspositie met een doorgedreven passie voor schoonheid in al haar vormen: kunst, literatuur, natuur... Daarnaast onderscheidde de familie zich door haar interesse in wetenschap, die ze aanvulde met een flinke dosis ondernemerschap.

DE ARENBERGS: EUROPESE ADEL, THUIS IN LEUVEN

Het huis Arenberg maakt sinds de 16de eeuw deel uit van de hoge adel. De familie was sterk geworteld in lokale netwerken, maar bewoog zich ook met verbazend gemak door Europa. Door hun vele buitenlandse contacten geraakten de Arenbergs ingetrouwd in aristocratische geslachten over heel Europa. Hun kosmopolitische levensstijl weerspiegelt zich in de diversiteit van hun befaamde kunstcollectie.

De Arenbergs waren Duitse rijksvorsten. Ze waren in dienst getreden van het huis Habsburg en vervulden belangrijke politieke functies aan het hof en in de regering. Het meest in hun element voelden ze zich op de slagvelden in Europa. En als ze het strijdtoneel verlieten, schoven ze mee aan de onderhandelingstafel om belangrijke vredesverdragen te sluiten.

Door een strategisch huwelijk eind 16de eeuw met de familie Croÿ erfden de Arenbergs het landgoed in Heverlee met inbegrip van het kasteel van Heverlee en de omringende bossen. In de loop van de jaren onderging het kasteel verschillende architecturale veranderingen en werd het aangepast aan de smaak van de bewoners en modes van de tijd. Door duurzaam natuurbeheer bleven de bossen rond het kasteel in Heverlee ongeschonden en vormen ze nu een reusachtige groene long voor de stad Leuven. Begin 20ste eeuw kwamen het Arenbergkasteel en -park in het bezit van de Leuvense universiteit, die er haar riante wetenschapscampus onderbracht.

TENTOONSTELLING 'MACHT EN SCHOONHEID. DE ARENBERGS'

De tentoonstelling in M – Museum Leuven neemt je mee naar een bijzondere wereld van macht en schoonheid. Als echte sabelslepers waren de Arenbergs aanwezig op het Europese strijdtoneel. En door hun gedreven ondernemerschap vergaarden ze enorme rijkdommen. Als belangrijke politieke en economische machthebbers verwierven de Arenbergs toegang tot de hoogste culturele kringen en bouwden ze een indrukwekkende kunstcollectie uit.

In M maak je via schilderijen, prenten en andere kunstobjecten kennis met het machtige geslacht Arenberg. Denk aan klinkende namen als Rubens, Veronese, Dürer en Jordaens. Maar net zo goed word je verrast door de riante levensstijl en kunstzin van deze cultureel vooraanstaande familie. Mettertijd raakte de kunstcollectie van de Arenbergs verspreid over de hele wereld, in musea en particuliere verzamelingen. Voor de expo wordt een selectie van topwerken eenmalig samengebracht. Een unieke reünie.

De tentoonstelling loopt van 26.10.2018 t.e.m. 20.01.2019.

MACHT EN SCHOONHEID. DE ARENBERGS

PORTRET VAN EEN FAMILIE, VERHAAL VAN EEN VERZAMELING

Al sinds de 16de eeuw kan de familie Arenberg zich tot de hoge Europese adel rekenen. Vanuit die positie speelde het geslacht op verschillende vlakken een leidersrol in Europa. Met hun enorm grondbezit, uitgekiende huwelijkspolitiek en actieve rol op het slagveld breidden ze hun politieke macht steeds verder uit. De combinatie van hun financiële welstand en passie voor kunst en cultuur resulteerde dan weer in een reeks collecties die zowel qua omvang als kwaliteit ronduit indrukwekkend te noemen zijn. De expo in M brengt topstukken uit die collectie opnieuw samen om het verhaal van de Arenbergs te vertellen.

PRINSEN EN HERTOGEN – Zaal 1.G

In de eerste zaal van de expo kom je terecht in de portrettengalerij van de familie Arenberg, geïnspireerd op de galerij die gasten in de vestibule van het kasteel van Arenberg in Heverlee begroette. Kunst verzamelen en kunstenaars begunstigen was een manier van edelen om zich te onderscheiden. De familie investeerde dan ook royaal in kunst die de status, weelde en vooral de stamboom van de familie vereeuwigde. Ze schuwden daarbij de grote namen niet: het iconische ruiterportret van Albrecht van Arenberg dat je in deze zaal ziet, is van niemand minder dan Anthony van Dyck.

Alle portretten tonen de leden van de familie op hun best: de dames in indrukwekkende gewaden, de heren in harnas, met sjerpen, strikken en linten. Aan bravoure en panache geen gebrek. Familieportretten moeten getuigen van een geslaagde voorplanting en dynastieke samenhang. Het voorbeeld bij uitstek is hier dat van Karel van Arenberg (1550 – 1616) en Anna van Croÿ (1564 – 1635) met vijf van hun twaalf kinderen.

Maar niet enkel portretten moesten de status van het huis uitdragen. Op de tafel in het midden van de zaal liggen de ware kroonjuwelen van de familie: de oorkonden met de verheffing tot rijksvorst (1576) en tot hertog (1644). Ze vormen de ultieme legitimatie van hun macht. Verder getuigen een brief van keizerin Maria Theresia en een hoge onderscheiding van Napoleon van de band van de familie met de hoogste kringen van de Europese aristocratie.

VELDHEREN EN DIPLOMATEN, LANDHEREN EN ONDERNEMERS – Zaal 1.H

In de tweede zaal ligt de focus op de economische, militaire en diplomatieke macht die de Arenbergs door de eeuwen heen uitoefenden in Brabant, in de Nederlanden en Europa. Historiestukken verbeelden optochten, toernooien, veldslagen en diplomatiek overleg. Dat zijn de wapenfeiten waar de Arenbergs zo prat op gaan; ze maken deel uit van de imagovorming en het reputatiemanagement waarin de adel zo bedreven is. Wapenboeken getuigen van hun lidmaatschap van de exclusieve ridderorde van het Gulden Vlies.

RIJKE EN ONDERNEMENDE LANDADEL

De familie Arenberg was lange tijd een schoolvoorbeeld van de machtige Europese landadel. Naast bezittingen in de Nederlanden en de Duitse landen, verwierven ze landgoederen in Frankrijk, Oostenrijk, Bohemen en Italië. De familie verplaatste zich dan ook met een verbazend gemak door Europa. Toch bleef er altijd een sterke verbondenheid met de

Nederlanden. Daarvan getuigt de Driestedensalon in het Arenbergkasteel in Heverlee, waar drie adembenemende gezichten op Brussel, Antwerpen en Amsterdam prijken. De panorama's zijn nu zij aan zij te zien in de expo in M.

Zoals het de 'oude' adel betaamde, leefden de Arenbergs van hun land. Dat in tegenstelling tot de derde stand en de *nouveaux riches*, voor wie het wel geoorloofd was geld te verdienen met bankzaken en koophandel. Voor de Arenbergs kwamen de inkomsten uit landbouw, mijnbouw en bosbouw. Zo werd de familie puissant rijk toen in de 19de eeuw in hun nieuwe domeinen op de rechteroever van de Rijn – in wat we nu het Ruhrgebied noemen – steenkool gevonden werd. In de 19de eeuw waren ze de kampioenen van het grootgrondbezit in België. De Franse tak van de familie lag rond dezelfde periode mee aan de basis van Compagnie de Suez, de maatschappij die het Suezkanaal mee heeft aangelegd, en die later uitgroeide tot een van de belangrijkste spelers op de energiemarkt.

HUWELIJKSPOLITIEK

Om hun territorium uit te breiden, voerden de Arenbergs een strategische huwelijkspolitiek. De erfgoederen die de Arenbergs dankzij Anna van Croÿ verwierven, maakten hen in één klap tot de belangrijkste adellijke grootgrondbezitters van de Habsburgse Nederlanden. Met die erfenis verwierven ze ook de titel van hertog van Aarschot, die door keizer Karel aan Croÿ was verleend. Het aanzien van het geslacht en de identificatie met de Habsburgse zaak leidden tot een almaar internationalere huwelijkspolitiek. Steeds vaker verrijkten de namen van andere rijksvorsten en van Spaanse, Italiaanse of Oostenrijkse aristocraten de stamboom van Arenberg.

VELDHEREN

Maar nieuw land veroveren ging lang niet altijd via strategische huwelijken. Boven alles waren de Arenbergs namelijk actief op het slagveld. Als doorgewinterde legeraanvoerders waren ze betrokken bij zowat elk gewapend conflict in Europa tussen de 16de en het begin van de 19de eeuw. Ze vochten veelal in dienst van Habsburg: De Habsburgse dynastie deed in de 16de tot 18de eeuw voortdurend een beroep op de graven en hertogen van Arenberg, zowel op politiek, militair als diplomatiek vlak. Ze droegen trots de titels van admiraal van de Vlaamse vloot, kapitein-generaal van Henegouwen, veldmaarschalk van de keizerlijke troepen.

De actieve rol van de mannelijke Arenbergs op het slagveld bleef niet zonder gevolgen. Het betekende dat hun echtgenotes achterbleven om de zakelijke belangen van de familie te behartigen. Bij die veldslagen lieten de mannelijke telgen van het geslacht trouwens niet zelden het leven. Het beheer van de landgoederen door de vrouwen was in die gevallen geen tijdelijke zaak. Wanneer een echtgenoot niet terugkeerde van het slagveld, diende de weduwe, de douairière, het bewind te voeren over kinderen en goederen. We kunnen gerust stellen dat de vrouwen van de familie Arenberg op die manier vaak uitgroeiden tot erg machtige dames. Zo zou Margaretha van der Mark, gravin van Arenberg, haar man, die sneuvelde aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog (1568), nog drie decennia overleven.

DIPLOMATEN

De mannelijke Arenbergs die wel enkele veldtochten wisten te overleven, kregen na verloop van tijd vaak diplomatieke opdrachten. Op die manier breidden ze hun politieke en maatschappelijke macht nog verder uit. Ze namen een stevige positie in aan de onderhandelingstafel en werden daardoor eeuwenlang gezien als de voornaamste edellieden van de Lage Landen. In de expo zie je bijvoorbeeld een schilderij van de ondertekening van het verdrag van Londen (1604) tijdens de *Somerset House Conference*. Het werk toont Karel van Arenberg als een van de gezanten die mee het einde van de Spaans-Engelse oorlog onderhandelde. De familie Arenberg behoorde tot het selecte clubje dat mee over lot van Europa besliste.

MACHT VERGAREN, KUNST VERZAMELEN

Geen macht zonder decorum. Want wie machtig is en dat wil blijven, moet die macht ook uitstralen. Pronk, pracht en praal waren dan ook een belangrijk onderdeel van het leven van een adellijke familie als Arenberg. Kunstvoorwerpen moesten hun welstand etaleren, hun aanzien vergroten en hun macht bestendigen en legitimeren. De Arenbergs waren dan ook lange tijd toonaangevend als het ging over het goede leven en de goede smaak. Die goede smaak manifesteerde zich op het vlak van lifestyle en mode, beeldende kunst, architectuur enzovoort.

PARKEN EN KASTELEN – Zaal 1. I

De Arenbergs bezaten in de 19de eeuw verschillende kastelen en landgoederen in Europa. Al sinds de 17de eeuw behoorden Edingen en Heverlee tot de geliefde verblijfplaatsen in de Lage Landen. Edingen kochten ze van de Franse kroon. Het barokke park kennen we door de etsen van Romeyn de Hooghe uit een 17de-eeuws 'tuinboek' dat was opgedragen aan de hertog. Heverlee erfden de Arenbergs van de Croÿ's, samen met het hertogdom Aarschot dat een van de meest winstgevende domeinen werd voor de familie. In deze zaal zie je de tekeningen die dit hertogdom in beeld brengen en aan de basis lagen van de beroemde Albums van Croÿ. Overal drukten de Arenbergs hun stempel op het landschap. De verbondenheid met de lokale gemeenschap blijkt uit hun steun aan kloosters en begijnhoven. Een typisch staaltje van lokaal mecenaat zijn de breuken waarmee ze schuttersgilden begunstigden, wat ongetwijfeld de populariteit van het huis Arenberg ten goede kwam.

De hang naar pracht en praal ging zo ver, dat de hoge adel zich voortdurend in de schulden stak om te voldoen aan de verwachtingen. Vooral bouwen en breken kostte de adel handenvol geld. In de achttiende eeuw zagen de Arenbergs zich genoodzaakt om hun meest winstgevende domein, het hertogdom Aarschot, nagenoeg onafgebroken met een hypotheek te belasten. Hun status dwong hen er paradoxaal genoeg toe constant boven hun stand te leven.

GARDEROBE EN DECOR – Zaal 1.J

Deze zaal biedt een inkijk in het leven van een Europese hoogadellijke familie. Centraal staat een catwalk met authentieke kostuums, maskeradepakjes en etnografische stukken. De opstelling ademt de sfeer van maskerades zoals ze in het achttiende-eeuwse Brussel werden

georganiseerd. De garderobe belandde nadien in de verkleedkoffer en dook aan het einde van de negentiende eeuw op als theaterkostuum.

Toneel en theater waren prominent aanwezig in de wereld van de Arenbergs. Er heerste in de 18de eeuw een echte theatermanie onder de adel. Ze namen vaak zelf de rol van acteur op zich en voerden toneelstukken op in de eigen privévertrekken met bijbehorende kostuums en decors. Theater speelde in het bijzonder een belangrijke rol in het leven van Leopold Filips van Arenberg. Samen met de hertog van Ursel en de markies van Deinze baatte hij in het midden van de 18de eeuw enige jaren de Muntschouwburg in Brussel uit. Hij nodigde de acteurs ook uit om voorstellingen te geven in het privétheater van het kasteel van Edingen. Kort voor zijn dood liet Leopold Filips zijn theater in Heverlee herinrichten. Daar organiseerde de familie tot aan het begin van de 20ste eeuw voorstellingen in besloten kring.

Een passie voor stoffen, interieurtextiel en technologie bracht hertog Leopold Filips ertoe in Edingen omstreeks 1720 een eigen zijdemanufactuur op te richten voor de productie van luxueuze zijden kwaliteitsstoffen. Geschilderde binnenaanzichten uit de negentiende eeuw geven een beeld van adellijke woonverblijven en hier en daar vang je een glimp van het dagelijkse leven. Die aquarellen vormden toen een nieuw genre in de adellijke zelfrepresentatie en werden vervaardigd door professionele schilders of door aquarellerende prinsessen.

ERVEN VAN CROÿ EN VAN DER MARK – Zaal 1.K.a

Onderscheidingsdrang is van alle tijden. Adellijke families toonden graag hun bevoorrechte positie door kunst te verzamelen en kunstenaars te begunstigen. De Arenbergs volgden daarbij Croÿ en Van der Mark als voorbeeld. Als mecenas en bibliofiel had renaissanceprins Karel van Croÿ de toon gezet. Albasten beelden uit het celestijnenklooster in Heverlee worden in deze zaal gecombineerd met twee schilderijen van Veronese en een doek van Frans Floris. Ook zijn bibliotheek was legendarisch en werd verkocht in 1614, dit werd vastgelegd in één van de oudste veilingcatalogi.

Het wandtapijt *Honor* uit de reeks *Gloria Immortalis* stamt uit het bezit van het geslacht Van der Mark. Jan van Lignes huwelijk met Margaretha van der Mark bracht hem de naam Arenberg en gelijk ook het wandtapijt. Wandtapijten waren een vertrouwd statussymbool in adellijke kring. De reeks zou deze rol met glans vervullen in het Brusselse Arenbergpaleis tot aan het begin van de twintigste eeuw.

GALERIJ EN KABINET – Zaal 1.K.b

De Arenbergs verwierven in de zeventiende en achttiende eeuw niet alleen bekendheid als veldheren, maar ook als liefhebbers van kunst. Ze bestelden werk bij tijdgenoten als Rubens en Van Dyck en legden daarnaast een collectie antiek beeldhouwwerk aan. In de negentiende eeuw liet hertog Prosper Lodewijk in zijn Brusselse paleis een galerij inrichten voor de schilderijenverzameling. Die stond bekend om haar Vlaamse en Hollandse meesters en werd als particulier museum aanbevolen in Europese reisgidsen. De sfeer van de galerij wordt opgeroepen door een wand met meesterwerken: portretten, genretaferelen en landschappen. In een kabinet bevonden zich Egyptische stèles, Griekse en Etruskische vazen en Keltische sieraden. In en bij de paleiskapel werden religieuze werken uit de Lage Landen getoond. De

aankoop van het Duitse slot Nordkirchen zorgt in 1903 voor een heuse uitbreiding van de collecties. Het grote doek met de vondst van Mozes is daar een getuige van.

DE BIBLIOTHEEK – Zaal 1.L

Het verbaasde de Franse schrijver Voltaire dat hij geen boeken aantrof in het Arenbergkasteel in Edingen. Maar dat was een jachtslot; de echte bibliotheek van het huis Arenberg bevond zich in het Arenbergpaleis, het huidige Egmondpaleis in Brussel. Hier presenteren we een staal uit het boekenbezit, met rubrieken als geslacht- en wapenkunde, atlanten en topografie, antieke cultuur en geschiedenis van de Nederlanden. Andere favoriete onderwerpen uit de Europese adelscultuur waren: ridderorden, vestingbouw, schermkunst en paardendressuur.

Ook verzamelden de Arenbergs muziekhandschriften zoals deze unieke partituur van Vivaldi. Sommige hertogen ontpopten zich als bibliofielen. Bijzonder is de grote collectie Middelnederlandse letterkunde, met wiegendrukken en andere kostbare werken in de collection spéciale. Bij een bibliotheek hoorde traditioneel ook een prentenkabinet dat hier vertegenwoordigd wordt door een uitzonderlijk zestiende-eeuws verzamelalbum met nagenoeg het volledige werk van Albrecht Dürer.

HET KEURMERK ARENBERG – Zaal 1.M

De collecties van de Arenbergs waren zo vermaard dat de naam Arenberg een keurmerk werd. Stukken die vandaag over heel de wereld verspreid zijn en waarvan er hier enkele zijn samengebracht in deze eregalerij, dragen nog steeds de naam Arenberg. Het zijn kunstvoorwerpen van zeer uiteenlopende aard en herkomst, gaande van een evangeliarium uit de Ottoonse tijd, tot een exotische colcha met een Indo-Portugese interpretatie van verhalen uit de klassieke oudheid.

In deze tentoonstelling bent u getuige geweest van de geschiedenis, status en levensstijl van het huis Arenberg. Het is een familie die vijf eeuwen lang een stempel wist te drukken op de politieke en culturele ontwikkeling van Europa. Via het keurmerk Arenberg worden de objecten in deze zaal deel van die illustere geschiedenis en krijgen zo een diepere betekenis, een extra aura verbonden aan een breder Europees verhaal.

TOPWERKEN UITGELICHT

KEUZE VAN DE CURATOREN

MARK DEREZ - KU LEUVEN

RUITERPORTRET VAN ALBRECHT VAN ARENBERG
VAN HET ATELIER VAN DYCK

Atelier Anthony van Dyck, Ruitersportret van Albrecht van Arenberg, KU Leuven, Kunstpatrimonium
© KU Leuven - Bruno Vandermeulen

“Dit portret van een Arenberg naar Van Dyck is een iconisch beeld. Hoog in het zadel is de ruiter een toonbeeld van zelfbeheersing én geldingsdrang. Dit is het theater van de macht. Het ruitersportret beantwoordt ook aan het zelfbeeld van de hoge adel en dat van de Arenbergs in het bijzonder. Die waren geen saletjonkers maar sabelslepers die hun prestige niet ontleenden aan hun optreden aan het hof maar aan hun prestaties op het slagveld, waar ze hun bloed vergoten en vaak stierven in het harnas.”

**PETER CARPREAU – M - MUSEUM LEUVEN
TWEESCHILDERIJEN UIT DE BUCKINGHAM-SERIE
VAN PAOLO VERONESE**

Paolo Veronese en atelier, Christus en de Samaritaanse vrouw, omstreeks 1585 © Kunsthistorisches Museum Wien

Paolo Veronese en atelier, Lot en zijn dochters, omstreeks 1585 © Kunsthistorisches Museum Wien

“De twee schilderijen uit de Buckingham-serie zijn een prachtig voorbeeld van het late werk van Paolo Veronese. We zien een kunstenaar op het hoogtepunt van zijn kunnen: de grandeur, de kleuren en de compositie zijn tot in de perfectie uitgevoerd. Het werk weerspiegelt ook uitstekend de internationale opvatting die de adel had over kunst en cultuur. Het stuk maakte deel uit van de collectie van Karel van Croÿ. Na zijn dood hadden verscheidene Europese families interesse in dit werk. Het was uiteindelijk de hertog van Buckingham die de werken overkocht. Ook de metamorfose van de werken na een grondige restauratie maakt een bezoek aan de tentoonstelling de moeite waard.”

ANNE VERBRUGGE - KU LEUVEN
MASKERADEPAKJE UIT HET ARENBERGKASTEEL

Maskeradekostuum, Brussel, voor 1783. KU Leuven, Kunstpatrimonium
© KU Leuven – Stany Dederen

“Dertig jaar geleden trof ik in de Fumoir van het Arenbergkasteel drie grote koffers aan met meer dan 300 kledingstukken. Het bleek de garderobe te zijn die de Arenbergs gebruikten in het kasteeltheater aan het einde van de negentiende eeuw. Het was voor mij de start van een lang onderzoeks- en conserveringstraject. Tijdens de expo kan je op een adellijke catwalk enkele van deze kostuums bewonderen. Zo ook dit elegante herderinnetjeskostuum. Een stille getuige van het aristocratische tijdverdrijf: theater en maskerades.”

ANDERE TOPWERKEN

DE ONDERTEKENING VAN HET VERDRAG VAN LONDEN IN 1604 IN AANWEZIGHEID VAN KAREL VAN ARENBERG, ANONIEM, ca. 1604 (NATIONAL PORTRAIT GALLERY LONDON)

Karel van Arenberg ontpopte zich tot een van de meest vooraanstaande edelen aan het hof van de aartshertogen Albrecht en Isabella. Het vorstenpaar stuurde Karel van Arenberg geregeld op diplomatieke missie in Europa. Als diplomaat was Karel ook aanwezig bij de cruciale onderhandelingen die zouden leiden tot het Verdrag van Londen. Dit vredesoverleg tussen Spanje, de Zuidelijke Nederlanden en Engeland vond plaats in 1604. Het verdrag maakte een einde aan bijna twintig jaar oorlog tussen Engeland en Spanje. Dit schilderij uit de National Portrait Gallery in Londen toont de ondertekening van het verdrag. Elf vertegenwoordigers van Engeland, Spanje en de Zuidelijke Nederlanden waren betrokken bij de onderhandelingen. De gezanten zitten aan een grote vergadertafel in Somerset House.

HET ONTWAKEN VAN DE KUNSTEN, FRANS FLORIS (MUSEO DE ARTE, PONCE)

“Een zeer uitmuntend stuk van negen slapende muzen”; zo omschreef kunstenaarsbiograaf Karel van Mander ooit dit schilderij. Het schilderij bevond zich oorspronkelijk in de verzameling van een Middelburgse kunstliefhebber, Nicolaes Jonghelinck, en kwam nadien terecht in de collectie van Karel van Croÿ. In die inventaris wordt de voorstelling omschreven als de slapende zeven Vrije Kunsten met Mars. De muzen, of de Vrije Kunsten, welke omschrijving is juist?

Als we het schilderij scène per scène bekijken, dan zien we hoe op het achterplan Mars, God van de Oorlog, ontwapend en weggeleid wordt door Prudentia (wijsheid) en Fortitudo (kracht). Op de voorgrond worden tien vrouwen gewekt door Mercurius, een man met een lauwerkrans op het hoofd en een scepter in de hand. In tegenstelling tot wat Karel van Mander dacht, kunnen het dus niet de negen muzen zijn. Zoals beschreven in de inventaris van Croÿ verbeelden de vrouwen de zeven Vrije Kunsten, samen met Architectuur, Beeldhouwkunst en Schilderkunst.

KRUISVAARDERSROL “ROULEAU D’ARENBERG”, ca. 1300 (PRIVÉCOLLECTIE)

Deze middeleeuwse schriftrol van omstreeks 1300 toont het verhaal van de eerste kruistocht die startte in 1096 en vertelt ook over de stichting van het eerste Christelijke koninkrijk in Jeruzalem in 1099. Verder gaat het over de geschiedenis van de eerste kruistochten en de stichting van de eerste Latijnse staten of kruisvaardersstaten in het oostelijke gedeelte van het Middellandse Zeegebied. Het laatste deel van de rol ontbreekt.

De rol werd nog maar recent grondig onderzocht en is erg bijzonder. De manier waarop het verhaal hier gepresenteerd wordt is uitzonderlijk. De rol is 33 cm breed en 267 cm lang. Dat is een zeer ongewone vorm voor dit soort documenten. Wie de auteur is en waar het werk tot stand kwam blijft tot op vandaag een raadsel.

De tekst is opgesteld in het Frans en werd verdeeld over verschillende kolommen. Zo ontstaat een tijdslijn met de geschiedenis van de Latijnse staten in het Middellandse Zeegebied. Eén kolom vertelt het verhaal over de oprichting van het graafschap Edessa, een van de eerste Kruisvaardersstaten op de huidige grens van Turkije en Syrië. Een andere kolom focust op de

stichting van het vorstendom Antiochië, en een laatste tekstkolom is gewijd aan het koninkrijk Jeruzalem. De middelste illustratie met lijnen en medaillons bevat de afbeeldingen van de steden en de namen van de koningen, prinses en baronnen die deelnamen aan de kruistochten. De verbindende lijnen duiden op hun onderlinge verwantschap.

GEBORDUURDE BEDSPREI – DE ARENBERGCOLCHA

Deze bedsprei of colcha is een topstuk uit het erfgoed van het huis Arenberg. Het is een colcha, wat quilt of doorgestikte deken betekent in het Portugees. Colcha's komen uit de Indo-Europese cultuur en werden gebruikt als tafelkleed, vloerbedekking of bedsprei. Al in de 16de eeuw doken ze op in Europese kunstverzamelingen via Portugese handelaars. Specialisten zien gelijkenissen met deze colcha en de zeventiende-eeuwse spreien en andere versierde stoffen die tot stand kwamen in de Hugli regio in Bengalen. Textielen hoorden lange tijd tot de meest kostbare handelsgoederen en Bengalen was het belangrijkste productiecentrum van textiel in de regio.

De bedsprei kwam dan wel tot stand in het oosten, de haarfijn geborduurde voorstelling is duidelijk geïnspireerd op de westerse klassieke oudheid. We zien de verhalen van Ovidius' Metamorfosen, de werken van Hercules en de minder bekende geschiedenis van de zanger en harpelaar Arion, geschreven door de antieke geschiedschrijver Herodotus. Kijk ook eens naar de centrale voorstelling. Daar zie je Jupiter die Phaëton straft omdat hij de controle had verloren over de paarden die voor de Zonnewagen waren gespannen. Daardoor brandde hij op een haar na de aarde af en moest Jupiter ingrijpen. De oppergod schakelde met een bliksemschicht de wagen uit en doodde zo ook Phaëton. Volgens onderzoekers zou Phaëton hier symbool staan voor de opstandige Nederlandse provincies die door de Spaanse koning moeten worden getemd.

Dit soort spreien werd geregeld als diplomatiek geschenk gebruikt door leden van het Habsburgse hof, waarmee het huis Arenberg innig was verbonden.

MUZIEKHANDSCHRIFT VAN VIVALDI

Van de 17de tot de 19de eeuw hadden de leden van de familie Arenberg een grote interesse voor de eigentijdse muziek. Muzieklessen maakten deel uit van hun opvoeding en de Arenbergs ondersteunden ook actief het muzikale leven door schouwburgen, opera's en muzikanten te financieren. Vanuit deze passie legde de familie ook een muziekbibliotheek aan met partituren. Al in de 17de eeuw bestond de muziekbibliotheek uit wel 1500 partituren.

Het huis Arenberg onderhield contacten met musici uit heel Europa, onder wie Mozart en Haydn. De collectie omvatte partituren uit de barok, de classicistische periode en de romantiek. Deze zeldzame stukken worden vandaag bewaard in het Arenbergarchief in Edingen. Daar werd enkele jaren geleden dit unieke manuscript van Vivaldi ontdekt.

Hoe kwam deze partituur in de verzameling terecht? Dat hebben we te danken aan hertog Leopold Filips van Arenberg, die leefde in de eerste helft van de achttiende eeuw. Hij onderhield contacten met Italiaanse impresario's, muzikanten en zangers die meewerkten aan producties van Antonio Vivaldi. Zo vonden wellicht deze twee handgeschreven partituren met aria's hun weg naar de collectie van de Arenbergs.

PETER PAUL RUBENS, JONGE VROUW MET KRULLEND HAAR, CA. 1618-1620 (LOS ANGELES, HAMMER MUSEUM)

Dit portret van een jonge vrouw met krullen is een van de vele werken van Rubens die in de collecties van Arenberg te bezichtigen waren gedurende de voorbije eeuwen. Het huis Arenberg had namelijk een sterke band met de Antwerpse barokschilder. Zo leerde Rubens de hoofse omgangsvormen van zijn tijd in het hof van hertogin Margaretha de Ligne-Arenberg, hetgeen hem later zal helpen in zijn diplomatieke carrière.

KUNST STUCK ALBRECHT DÜRERS. VERZAMELALBUM UIT DE LATE ZESTIENDE EEUW MET MEER DAN TWEEHONDERD GRAVURES VAN ALBRECHT DÜRER (PARTICULIERE VERZAMELING)

Deze 16de-eeuwse band bevat nagenoeg het volledige grafische werk van de Duitse Renaissancekunstenaar Albrecht Dürer. Het inbinden van prenten was een traditionele manier om dit soort collecties te bewaren en geeft een hint hoe men in het Ancien Régime prenten bekeek. Dit exemplaar is een Duitse band die via de aankoop van het slot van Nordkirchen in 1903 in de collectie van het Huis van Arenberg terecht kwam.

**Afbeeldingen van deze werken zijn te vinden op: <https://mleuven.prezly.com>
Op aanvraag kunnen ook andere afbeeldingen ter beschikking gesteld worden.**

Enkele markante telgen uit het huis Arenberg

Toen **Hedwige van Ligne** (1877 – 1938) in 1897 in het huwelijk trad met hertog Engelbert Maria van Arenberg (1872 – 1949) was dat de bezegeling van eeuwenlange relaties tussen de beide hoogadelijke families. Behalve een dynastiek project ging het ook om een bijzondere vastgoedoperatie: Ligne en Arenberg waren de kampioenen van het grondbezit in België. Net over de Nederlandse grens voegde de hertogin er nog wat bouwland aan toe: de Hedwigepolder die nu weer onder water zal worden gezet. De toenmalige hertog van Arenberg was over de hele lijn een goudhaantje. In de Duitse bezittingen, met name in de Ruhr, was steenkool ontdekt en op de opbrengst kon de hertog nog tiendrechten heffen. Zo werd Arenberg steenrijk en kon Hedwige in societybladen worden opgevoerd als een Duitse magnatenvrouw. In 1910 ontving het hertogelijke paar de Duitse keizer in het Arenbergpaleis te Brussel. De Hongaarse sociëty schilder Gyula Benczur presenteert ze als een grande dame uit de beau monde van de belle époque en zo verschijnt ze ook in *A la recherche du temps perdu* van Marcel Proust.

Leopold Filips van Arenberg (1690 – 1754) beantwoordt uitstekend aan het groepsportret dat de opeenvolgende hertogen van Arenberg ons leveren: zwaardadel die de vorst dient met de wapens. Op negenjarige leeftijd werd Leopold Filips opgenomen in de exclusieve orde van het Gulden Vlies. Een portret toont hem als vliesridder in het kinderornaat van de orde. Als vijftienjarige nam hij het commando op van een infanterieregiment. Daarmee trad hij in het voetspoor van zijn vader, die in 1691 sneuvelde in de Grote Turkse Oorlog toen Leopold nog maar één jaar oud was. Zelf had hij meer geluk en stierf niet in het harnas ofschoon hij op geen enkel belangrijk slagveld ontbrak. Hij heeft zijn militaire loopbaan ingezet aan het begin van de achttiende eeuw met de Spaanse Successieoorlog (1701-1713), hij vocht in de Poolse Successieoorlog (1737) en rondde halverwege de eeuw zijn carrière af met de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748), maar toen vertoefde hij al weg van het strijdgewoel en trad hij op als diplomaat. Leopold liet zich evenmin onbetuigd op het vlak van cultuur, hij correspondeerde met Voltaire en stichtte in Edingen een zijdemanufactuur.

Zoals zijn voorvaderen was **Lodewijk Engelbert van Arenberg** (1750 – 1820) voorbestemd voor een militaire carrière. Maar tijdens een jachtpartij in Edingen in 1775, begonnen de jongemannen, overlopend van testosteron, over de tafels te springen en losjes in de lucht te schieten. Lodewijk Engelbert (toen 25) kreeg zo'n lading hagel in het gezicht en werd blind. Toch heeft hij een erg actief leven geleid. Hij reisde veel, was een fervente kunstverzamelaar en mecenas van de wetenschappen. Zo heeft hij het eerste Leuvense laboratorium voor experimentele fysica (dat stond op de plaats van het huidige M) een kleine stoommachine geschenken. En hij financierde de eerste gasballon die Jan-Pieter Minckelers in Leuven heeft opgelaten. Datzelfde steenkoolgas lag aan de basis van de gasverlichting, en heeft van Minckelers een plaatselijke held gemaakt. Verlicht was Lodewijk Engelbert (1750-1820) zelf in politieke zin. Als democratisch gezinde aristocraat kwam hij evenwel in conflict met zijn Habsburgse broodheer, keizer Jozef II, die zich tot een verlicht despoot had ontpopt. De blinde hertog mocht een kruis maken over zijn politieke carrière, maar hij spartelde nog heelhuids door alle politieke regimes van het revolutionaire tijdsgewricht, van Napoleon tot koning Willem I.

Leopold Engelbert van Arenberg (°1956) is de huidige hertog van Arenberg. Hij is de dertiende telg die deze titel draagt. Zijn passie voor de geschiedenis en die van Europa uit zich op verschillende manieren. Door middel van prijzen en conferenties probeert hij jonge historici te stimuleren om hun onderzoek bij een breed publiek bekend te maken. Ook deze expo ziet hij als een opportuniteit om die kennis met anderen te delen. Samen met zijn medewerking en die van de Arenberg Foundation kwam het Arenberg Festival, waar de expo in M deel van uitmaakt, tot stand.

CURATOREN

Deze tentoonstelling wordt gecureerd door Peter Carpreau, Mark Derez en Anne Verbrugge. Peter Carpreau is curator, conservator en afdelingshoofd Oude Kunst bij M – Museum Leuven. Mark Derez is als archivaris verbonden aan de KU Leuven, doceert en publiceert regelmatig over de geschiedenis van Leuven. Anne Verbrugge werkt als conservator Kunstpatrimonium bij KU Leuven.

De drie curatoren zijn beschikbaar voor interviews. Interviewaanvragen kunnen via Philippe Mertens, verantwoordelijk communicatie M – Museum Leuven, philippe.mertens@leuven.be.

PARTNERS

De partners van de tentoonstelling zijn M - Museum Leuven, Universiteitsarchief en Kunstpatrimonium KU Leuven, KU[N]ST Leuven en de Arenberg Foundation.

PUBLICATIE

ARENBERG

PORTRET VAN EEN FAMILIE, VERHAAL VAN EEN VERZAMELING

Onder redactie van Mark Derez, Soetkin Vanhauwaert, Anne Verbrugge

Arenberg behoort tot de hoge adel, die landgoederen bezat, en belangen had over de grenzen heen. De Arenbergs waren prominent aanwezig op het Europese strijdtoneel en aan hun militaire rol ontleenden ze macht, vermogen en aanzien. Hun kunstcollectie was navenant van superieure kwaliteit. Ze bestelden werk bij tijdgenoten als Rubens, Van Dyck, en later Watteau. In de negentiende eeuw liet de hertog van Arenberg in zijn Brusselse paleis een galerij inrichten die bekend stond om haar Vlaamse en Hollandse meesters, onder wie Brueghel en Jordaens, Rembrandt en Vermeer, en die als privémuseum in de reisgidsen uitdrukkelijk werd aanbevolen: *Vaut le voyage!* Kunst verzamelen en kunstenaars begunstigen, het behoort vanouds tot de adelscultuur.

Deze publicatie is een realisatie van de KU Leuven in samenwerking met de Arenbergstichting.

Dit boek is te koop in de shop van M – Museum Leuven, de Universiteitsbibliotheek Leuven en bij de Arenbergfoundation voor € 49. Verkrijgbaar in het Nederlands, Frans en Engels.

Uitgever: Brepols publishers nv, Turnhout (2018)

ISBN 978-2-503-58116-3

D/2018/0095/247

400 pagina's

PRAKTISCHE INFORMATIE

M – MUSEUM LEUVEN

Leopold Vanderkelenstraat 28

3000 Leuven

+32 (0)16 27 29 29

bezoekm@leuven.be

OPENINGSTIJDEN

Dagelijks 11:00 - 18:00

Woensdag Gesloten

Donderdag 11:00 - 22:00

TICKETS

Bestel eenvoudig en snel je tickets op www.arenbergleuven.be/tickets

ARENBERG COMBITICKET

Combineer de expo in M – Museum Leuven met een bezoek aan de tentoonstelling in de Universiteitsbibliotheek met het voordelige Arenberg Combiticket.

Tarief: € 16

Het combiticket geeft je toegang tot:

- De tentoonstelling 'Macht en Schoonheid' (incl. audiogids)
- De tentoonstelling 'Adellijk Wonen'
- De vaste collectie van M
- De toren en de site van de Universiteitsbibliotheek

TICKET MACHT EN SCHOONHEID

- Standaardtarief: € 12
- Kortings­tarief: € 5 - € 10
- 19 - 25 jaar: € 5
- 0 - 18 jaar: gratis
- Cultuurkaart KU Leuven: gratis
- Inclusief audiogids

GROEPSBEZOEKEN

De twee tentoonstellingen lenen zich perfect voor een groepsbezoek. Een familiefeest, een bedrijfsevent of een dagtrip met je vereniging? Er zijn speciale formules voor rondleidingen.

Reserveer minstens 3 weken op voorhand je rondleiding op www.arenbergleuven.be/groepsbezoeken

COMBI-RONDLEIDING MACHT EN SCHOONHEID EN ADELLIJK WONEN

- € 130 per gids
- € 16 toegang per persoon
- Max. 25 personen
- 2 x 90 min.

MACHT EN SCHOONHEID

- € 65 per gids
- < 15 personen: € 10 toegang per persoon
- > 15 personen: € 8 toegang per persoon
- Max. 25 personen
- 90 min.

PERS

PERSCONTACT

Philippe Mertens
Pers en communicatie M – Museum Leuven
Philippe.mertens@leuven.be
+32 (0)16 27 29 38

PERSFOTO'S

Op <https://mleuven.prezly.com> kan u een selectie aan afbeeldingen terugvinden. Op aanvraag kunnen ook andere afbeeldingen ter beschikking gesteld worden.

